

2. Цифровизация в банках: казахстанская модель успеха и ее вызовы ресми сайты <https://www.banker.kz/>
3. С. Б. Мақыш Банк ісі:оқулық.-Алматы: Жетжарғы, 2017.-552 б
4. Модель принятия решения о внедрении ЦТ. НБРК // file:///C:/Users/HP/Downloads/%D0%9C%D0%BE%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1
5. Қазақстан Республикасы Ұлттық Банкінің ресми сайты <https://www.nationalbank.kz>
6. Statista.com, digital markets, FinTech – Kazakh stan. // https://www.statista.com/outlook/dmo/fin_tech/kazakhstan

Қаржы секторының цифрландыру трендтері инновациялық қаржы өнімдері мен ақпараттық технологиялардың симбиозы ретінде

Ғ.Т. Әділхан¹, Е.Т. Акбаев²

¹"Қаржы" мамандығының 1-курс магистранты,

¹Қаржы кафедрасының профессоры, э.ғ.к.

¹gani.2003.adilkhan@gmail.com

^{1,2}Академик Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: Бұл мақалада қаржы секторының цифрландыру үрдістері талданады және инновациялық қаржы өнімдері мен ақпараттық технологиялардың өзара байланысы зерттеледі. Зерттеу барысында қаржы секторындағы жаңа технологиялардың енгізілуінің тиімділігі, артықшылықтары мен қауіптері қарастырылып, олардың нарыққа және тұтынушыларға тигізетін әсері бағаланды. Қазақстанның қаржы нарығындағы цифрландырудың ағымдағы жағдайы, ұлттық стратегиялары мен аймақтық ерекшеліктері сарапталды. Зерттеу нәтижелері қаржы секторын цифрландырудың әлеуметтік-экономикалық салдары мен болашақ даму бағыттарын анықтауға негіз бола алады.

Кілт сөздер: Цифрландыру, қаржы секторы, FinTech, инновациялық қаржы өнімдері, блокчейн, жасанды интеллект, үлкен деректер, киберқауіпсіздік, Қазақстанның қаржы нарығы.

Қазіргі заманда цифрландыру экономика мен қоғамның барлық салаларын қамтып, жаһандық дамудың негізгі драйверіне айналды. Қаржы секторы да бұл процестен тыс қалған жоқ. Сандық технологиялардың енгізілуі қаржы қызметтерінің сапасын жақсартып, олардың қолжетімділігін арттыруда, сондай-ақ жаңа қаржы құралдарын дамытуға негіз болып отыр. Осы орайда, қаржы секторындағы цифрландыру инновациялық қаржы өнімдері мен ақпараттық технологиялардың симбиозы ретінде ерекше маңызға ие.

Бұл мақалада қаржы секторының цифрландыру үрдістері талданып, негізгі инновациялық шешімдер мен олардың экономикалық тиімділігі қарастырылады. Зерттеудің негізгі мақсаты – қаржы секторының цифрландыруындағы қазіргі трендтерді анықтау және олардың экономикалық өсім мен қаржы қызметтерін тұтынушыларға тигізетін әсерін бағалау. Осы мақсатқа қол жеткізу үшін келесі міндеттер қойылды:

1. Цифрландыру трендтерін және олардың қаржы секторындағы көріністерін зерттеу;
2. Инновациялық қаржы өнімдерінің рөлін анықтау;
3. Ақпараттық технологиялардың қаржы нарығына тигізетін ықпалын талдау.

2. Қаржы секторының цифрландыру үрдістеріне жалпы шолу

Цифрландыру бүгінгі таңда экономикалық және әлеуметтік процестерді өзгертуге бағытталған негізгі тенденциялардың бірі болып табылады. Бұл процесс автоматтандырудың, үлкен деректердің және жасанды интеллекттің көмегімен өндірістің барлық салаларында тиімділікті арттыруға мүмкіндік береді [1]. Әлем бойынша цифрлық қызметтердің үлесі өсіп, компаниялар жаңа технологияларды белсенді түрде енгізуде.

Қаржы секторында цифрландыру бірқатар факторлардың ықпалынан қарқынды дамуда:

- Тұтынушылардың сұранысы: Клиенттер қарапайым, жылдам және қауіпсіз қаржы шешімдерін күтуде.

- Технологиялық прогресс: Блокчейн, жасанды интеллект, және мобильді қосымшалар сияқты технологиялар жаңа мүмкіндіктер ашуда.

- Бәсекелестік: FinTech компаниялары мен стартаптардың пайда болуы дәстүрлі банктерді цифрлық шешімдерге көшуге итермелеп отыр.

Бұл үрдістер қаржы қызметтерін автоматтандыру, транзакцияларды жылдамдату және шығындарды азайту арқылы тиімділікті арттыруда маңызды рөл атқарады.

Әлемдік деңгейде цифрландыру әртүрлі жылдамдықта және ауқымда іске асырылуда. Дамыған елдерде бұл процесс жедел жүзеге асып, инновациялық шешімдер күнделікті өмірдің бір бөлігіне айналса, дамушы елдерде бұл салада белгілі бір қиындықтар кездеседі. Оларға инфрақұрылымның әлсіздігі, құқықтық реттеудің жеткіліксіздігі, және қаржы қызметтеріне қолжетімділіктің шектеулілігі жатады.

Қазақстан үшін цифрландыру қаржы секторын дамытудың стратегиялық бағыты болып табылады. Аймақтық деңгейде цифрландыру ұлттық стратегияларға, мемлекеттік бағдарламаларға және жеке сектордың белсенділігіне тікелей байланысты. Жаһандық тәжірибелерді зерделеу Қазақстанның цифрландыру саласындағы өз әлеуетін тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Инновациялық қаржы өнімдері қазіргі қаржы секторының дамуындағы негізгі бағыттардың бірі болып табылады. Бұл салада FinTech компаниялары ерекше рөл атқарады, олар қаржы қызметтерін цифрландыру арқылы клиенттердің қажеттіліктерін қанағаттандыруда инновациялық шешімдер ұсынуда. FinTech компаниялары қаржылық қызметтерді жылдам әрі тиімді жеткізуге бағытталған жаңа тәсілдерді енгізіп, дәстүрлі қаржы институттарына айтарлықтай ықпал етуде. Олардың басты артықшылықтары – төмен шығындар, жоғары икемділік және қызметтердің кең қолжетімділігі. Мобильді қосымшалар мен интернет арқылы қаржы қызметтеріне қол жеткізудің жеңілдігі миллиондаған адамдар үшін қаржы қызметтерін қолдануды жеңілдетті.

Қаржы өнімдерінің жаңа түрлерінің пайда болуы да бұл процестің маңызды бөлігі болып табылады. Блокчейн технологиясына негізделген криптовалюталар қаржы секторында төңкеріс жасады. Биткоин, эфир және басқа да криптовалюталар тек төлем құралы ретінде ғана емес, инвестиция саласы ретінде де танымалдыққа ие болды. Сонымен қатар, блокчейн технологиясы транзакциялардың қауіпсіздігін қамтамасыз етіп, қаржылық есеп айырысуларды автоматтандыруға мүмкіндік беруде. Смарт келісімшарттар осының нақты мысалы болып табылады – олар шарттарды автоматты түрде орындау үшін блокчейнді пайдаланып, делдалдарға деген қажеттілікті жояды. Бұл өз кезегінде шығындарды азайтып, процестерді жылдамдатуға ықпал етеді.

Автоматтандырылған қызметтер де қаржы саласының инновациялық шешімдерінде маңызды рөл атқарады. Жасанды интеллект пен деректерді талдау технологияларының көмегімен қаржы институттары клиенттерге нақты ұсыныстар жасай алады. Мысалы, кредиттік рейтингтерді есептеу, инвестициялық портфельдерді басқару, және қаржылық тәуекелдерді болжау автоматтандырылған шешімдер арқылы әлдеқайда тиімді жүзеге асырылуда. Осылайша, инновациялық қаржы өнімдері мен қызметтері қаржы нарығында жаңа стандарттарды қалыптастырып, саладағы тиімділік пен бәсекеге қабілеттілікті арттыруда [2].

Инновациялық қаржы өнімдері мен ақпараттық технологиялардың симбиозы қаржы секторы мен IT саласының тығыз интеграциясы арқылы көрініс табууда. Бұл интеграция қаржы саласының көптеген процестерін автоматтандырып, инновациялық шешімдер мен өнімдерді ұсынуға мүмкіндік берді. Мобильді банкинг, электрондық төлем жүйелері, блокчейн технологиясына негізделген криптовалюталар және смарт келісімшарттар осының жарқын мысалы болып табылады. Ақпараттық технологиялар қаржы институттарына клиенттермен өзара әрекеттесу тәсілін қайта қарауға және операцияларды тиімдірек ұйымдастыруға мүмкіндік беруде. Дәстүрлі және инновациялық қаржы өнімдерін салыстырғанда, дәстүрлі

өнімдер сенімділік пен ұзақ мерзімділікке негізделгенімен, икемділік пен заманауилық жағынан инновациялық өнімдерге жол береді. Инновациялық қаржы өнімдері технологиялардың қолжетімділігін пайдаланып, жылдамдық пен ыңғайлылықты қамтамасыз етеді, бірақ реттеуші орта мен тұрақтылық тұрғысынан жетілдіруді қажет етеді. Жаңа технологиялар тұтынушылардың қаржылық қызметтерге деген көзқарасын өзгертіп, нарыққа жаңа ойыншыларды тартуда. Бұл өзгерістер қаржы институттарының бәсекеге қабілеттілігін арттырып, тұтынушыларға қызмет көрсетудің сапасын жақсартуда [4].

Кесте 1

Ақпараттық технологиялардың қаржы секторына ықпалы

Технология	Қолданылуы және артықшылықтары	Қаржы секторына әсері
Жасанды интеллект (AI) және машиналық оқыту	Клиенттердің мінез-құлқын талдау.	Клиенттерге қызмет көрсетуді жекелендіру.
	Қаржылық тәуекелдерді болжау. Қаржылық кеңес беруді автоматтандыру (чат-боттар).	Қаржылық алаяқтықты анықтау мен алдын алу.
Үлкен деректер (Big Data)	Көп мөлшердегі деректерді жинақтап, жылдам талдау.	Инвестициялық шешімдер қабылдаудың тиімділігі.
	Нарықтық трендтерді болжау. Клиенттердің сұранысын деректерге сүйене отырып түсіну.	Нарықтағы мүмкіндіктер мен қауіптерді ертерек анықтау.
Ақпараттық қауіпсіздік және киберқауіпсіздік	Қаржы операцияларының қауіпсіздігін қамтамасыз ету.	Клиенттердің дербес деректерін қорғау.
	Кибершабуылдарды болдырмау үшін шифрлау және аутентификация жүйелері.	Қаржылық экожүйенің тұрақтылығын сақтау.
Блокчейн технологиялары	Қаражат аударымдарының ашықтығы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету.	Шығындарды азайту және транзакция жылдамдығын арттыру.
	Смарт келісімшарттар арқылы делдалсыз транзакцияларды жүзеге асыру.	Қаржы операцияларының ашықтығын қамтамасыз ету.
Бұлттық технологиялар	Деректерді сақтау және өңдеудің ыңғайлылығы.	Қаржылық қызметтердің жылдамдығын арттыру.
	Қашықтан қызмет көрсету мүмкіндігі.	Шығындарды оңтайландыру.
Е с к е р т у – Автормен [3] дереккөзі негізінде құрастырған		

Қаржы секторын цифрландырудың артықшылықтары айтарлықтай мол. Ең алдымен, цифрландыру процестерді автоматтандыру арқылы шығындарды азайтып, қызмет көрсету жылдамдығын арттырады. Сонымен қатар, интернет пен мобильді қосымшалар арқылы қаржы қызметтерің кең аудиторияға қолжетімді ету тұтынушылардың қаржылық қажеттіліктерін қанағаттандыруда маңызды рөл атқаруда. Цифрландырудың тағы бір артықшылығы – транзакциялардың жылдамдығы мен ыңғайлылығы, бұл тұтынушылардың уақытын үнемдейді. Дегенмен, цифрландырудың кемшіліктері де бар. Олардың қатарында реттеудің болмауы, инновациялық өнімдерге байланысты құқықтық мәселелердің туындауы, сондай-ақ киберқауіптердің өсуі бар. Ақпараттық қауіпсіздік мәселелері клиенттердің жеке деректерінің сақталуы мен транзакциялардың қауіпсіздігін қамтамасыз етуді талап етеді. Әлеуметтік-экономикалық тұрғыдан алғанда, цифрландыру жұмыс орындарының қысқаруына және дәстүрлі банктік бөлімшелердің азаюына алып келуі мүмкін.

Қазақстанда қаржы секторын цифрландыру ерекше қарқынмен дамуда. Елдің қаржы нарығы электрондық төлем жүйелері, онлайн банкинг және мобильді қосымшалар арқылы

қарқынды жаңғыруда. «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасы цифрлық технологияларды дамыту және халыққа онлайн қызметтердің қолжетімділігін арттыру бойынша негізгі бағыттарды айқындап отыр. Бұл бағдарлама шеңберінде FinTech компанияларын қолдау және заманауи технологияларды енгізу бойынша бірқатар шаралар жүзеге асырылуда. Аймақтық ерекшеліктерді ескере отырып, Қазақстанның қаржы секторы цифрландыру арқылы әлемдік нарықтарға интеграциялану әлеуетіне ие. Бұл процестің басты перспективалары – халықаралық тәжірибелерді қолдану, FinTech стартаптарын дамыту және инновациялық шешімдерді кеңінен енгізу болып табылады.

Қаржы секторының цифрландыруы қазіргі экономика мен қоғамның маңызды элементіне айналды. Жүргізілген зерттеу барысында цифрландырудың қаржы қызметтерінің тиімділігін арттырып, инновациялық өнімдер мен шешімдерді енгізу арқылы клиенттерге жаңа мүмкіндіктер ұсынатыны анықталды. FinTech компанияларының рөлі, блокчейн, жасанды интеллект және үлкен деректер технологияларының қолданылуы қаржы институттарына нарықтық жағдайларға тез бейімделуге мүмкіндік беруде. Сонымен қатар, цифрландыру қаржы өнімдерінің қолжетімділігін арттырып, тұтынушыларға жекелендірілген қызмет көрсетуді жақсартуда маңызды рөл атқарады. Зерттеудің нәтижелері цифрландырудың артықшылықтарын айқындай отырып, бірқатар тәуекелдерге де назар аударды. Реттеудің жеткіліксіздігі, киберқауіптер және технологияларды енгізуге байланысты әлеуметтік-экономикалық әсерлер цифрландыру процесінің негізгі қиындықтары ретінде анықталды. Бұл мәселелерді шешу қаржы секторындағы тұрақтылық пен тиімділікті қамтамасыз ету үшін маңызды [5].

Қаржы секторының цифрландыруын одан әрі жетілдіру бойынша бірнеше ұсыныс жасауға болады. Біріншіден, инновациялық қаржы өнімдері мен қызметтерге қатысты заңнамалық базаны жетілдіру қажет. Бұл тұтынушылардың құқықтарын қорғауды және қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Екіншіден, ақпараттық қауіпсіздікке басымдық бере отырып, заманауи қорғау құралдарын енгізу және кибершабуылдардың алдын алу шараларын күшейту маңызды. Үшіншіден, жаңа технологияларды енгізуге бағытталған стартаптар мен FinTech компанияларын қолдау үшін арнайы гранттар мен инвестициялық бағдарламаларды дамыту ұсынылады. Төртіншіден, цифрлық қаржы құралдарын тиімді пайдалану үшін халықтың қаржылық сауаттылығын арттыруға арналған оқыту бағдарламаларын әзірлеу қажет.

Зерттеудің болашақтағы мүмкін бағыттары ретінде бірнеше тақырыптарды атауға болады. Блокчейн және криптовалюталардың қаржы секторындағы ұзақ мерзімді әсерін талдау, қаржылық қызметтерде жасанды интеллекттің қолданылуының экономикалық тиімділігін бағалау, FinTech компаниялары мен дәстүрлі қаржы институттарының өзара әрекеттесу модельдерін зерттеу сияқты тақырыптар өзекті болып қала бермек. Сонымен қатар, Қазақстанның қаржы секторының цифрландыруда жаһандық трендтерге қосылу деңгейін және цифрландырудың әлеуметтік-экономикалық салдарын, соның ішінде жұмыс орындарының қысқаруы мен халықтың цифрлық теңсіздігін азайту шараларын зерделеу болашақ зерттеулер үшін маңызды бағыттар болып табылады.

Қорытындылай келе, қаржы секторының цифрландыруы тұрақты даму мен бәсекеге қабілеттілікке жету жолында маңызды рөл атқарады. Зерттеу нәтижелері қаржы қызметтерінің сапасын жақсарту мен экономиканы цифрландыру процестерін тиімді басқаруға бағытталған жаңа стратегияларды әзірлеуге негіз бола алады.

Әдебиеттер тізімі

1. Мартынов В. Цифровая экономика: Новая реальность финансового рынка. – М.: Альпина Паблишер, 2019. – 328 с.
2. Попов В.А. Финансовые технологии: цифровизация, инновации, перспективы. – СПб.: Научная книга, 2020. – 412 с.
3. World Economic Forum. The Future of Financial Infrastructure: Digital Financial Transformation. – Geneva: WEF, 2021. – 65 p.

4. Accenture. Banking on the Future: Digital Transformation in Financial Services. – London: Accenture, 2022. – 48 p.

5. Statista. Global Trends in FinTech and Digital Payments. – Statista Report, 2023. – URL: <https://www.statista.com> (дата обращения: 01.12.2024).

Факторы риска и их влияние на развитие долгосрочного банковского кредитования в Республике Казахстан

Ж.Е. Байзрахманова
магистрант кафедры учет и финансы
zhanara.10.03.01@mail.ru

НАО «Казахский агротехнический исследовательский университет им. С.Сейфуллина»,
г.Астана

Аннотация: В статье рассматриваются основные факторы риска, влияющие на развитие долгосрочного банковского кредитования в Республике Казахстан. Анализируются экономические, политические и институциональные риски, а также влияние глобальных финансовых тенденций и внутренней макроэкономической ситуации на стабильность и развитие кредитного рынка. Особое внимание уделено проблемам дефолтов заемщиков, колебаниям валютных курсов, инфляционным рискам и вопросам обеспечения. Исследуются меры, принимаемые государственными и частными банковскими структурами для минимизации этих рисков, а также роли регуляторов в стабилизации кредитного рынка. Статья предназначена для специалистов в области финансов, экономики и банковского дела, а также для тех, кто заинтересован в анализе факторов, ограничивающих доступность долгосрочного кредитования в РК.

Ключевые слова: факторы риска, кредитование, экономическая нестабильность, риски ликвидности, кредитный риск, киберугроза.

Долгосрочное банковское кредитование является важным инструментом для развития экономики, поддержания стабильности финансовой системы и обеспечения роста предпринимательства. В Республике Казахстан, как и в других странах, существует ряд факторов, которые оказывают значительное влияние на развитие этого сегмента финансовых услуг. Эти факторы включают в себя как внутренние, так и внешние риски, которые могут ограничивать доступность и привлекательность долгосрочных кредитов для заемщиков и кредиторов [1].

Одним из основных факторов риска, влияющих на развитие долгосрочного кредитования, является экономическая нестабильность. В Казахстане экономические колебания, такие как изменения цен на нефть, инфляционные процессы, колебания валютного курса и кризисы внешней экономики, могут создавать значительные риски для банков, предоставляющих долгосрочные кредиты. Падение стоимости национальной валюты приводит к росту долговой нагрузки заемщиков, особенно тех, кто имеет кредиты в иностранной валюте. Это увеличивает вероятность дефолта по долгосрочным обязательствам. Кроме того, высокая инфляция снижает реальную стоимость долговых обязательств и увеличивает процентные ставки, что снижает доступность кредитования для бизнеса и населения. Нестабильность в экономике также приводит к неопределенности в прогнозах будущих доходов, что затрудняет планирование для заемщиков и усложняет процесс кредитования.

Банки, занимающиеся долгосрочным кредитованием, подвергаются риску ликвидности, так как такие кредиты, как правило, имеют более длительные сроки погашения, и в случае необходимости банки могут не иметь достаточных средств для покрытия краткосрочных обязательств. Этот риск особенно высок в условиях неопределенности на финансовых рынках,